

NÁRODNÍ KONVENT

Aktuální otázky v oblasti energetické bezpečnosti: Infrastruktura, regionální spolupráce, energetická unie

Shrnutí a doporučení vyplývající z diskuse u kulatého stolu,
který se konal v rámci Národního konventu o EU 27. února 2015.

Doporučení vypracovala Helena Schulzová z Institutu pro evropskou politiku EUROPEUM.

Institut pro evropskou politiku
EUROPEUM
Institute for European Policy

Úvod do problematiky

Energetická bezpečnost je klíčovým aspektem energetické politiky všech členských států EU. Česká republika je přitom díky své poloze tranzitní země vystavena mnoha hrozbám, které její energetickou bezpečnost významně ovlivňují. Energetická bezpečnost České republiky je momentálně na relativně dobré úrovni, a to především díky investicím do infrastruktury, přivádějící do ČR ropu a plyn ze západu. Vývoj situace na poli energetiky a energetické bezpečnosti však byl v minulých letech velice dynamický a pravděpodobně tomu nebude jinak ani v dalších letech nejen vzhledem k připravované energetické unii, ale i k již platné unijní legislativě (např. třem liberalizačním balíčků, klimaticko-energetickému balíčku 2020 a nejnověji také k rámci 2030), vývoji v sousedních zemích (především Energiewende, která postupně ale zcela zásadně transformuje energetiku Spolkové republiky Německo) i vývoji v evropském sousedství (především vývoj konfliktu na Ukrajině). Plánování energetické politiky i kroků směrem k dalšímu posílení energetické bezpečnosti je tak poměrně obtížné.

Nejvýznamnější iniciativou při vytváření evropských politik je v oblasti energetické bezpečnosti nově vznikající energetická unie, jejíž návrh byl předložen místopředsedou Evropské komise Marošem Šefčovičem dne 25. února 2015, tedy v době, kdy byl podkladový diskusní materiál ke kulatému stolu již hotov. Přesto diskuse v rámci kulatého stolu stejně jako předkládaná doporučení částečně reflektují i aktuální návrh energetické unie.

Autoři podkladového diskusního materiálu si položili tři otázky, od kterých se následně odvíjela diskuse během kulatého stolu:

Jaké jsou priority a role ČR v rámci energetické bezpečnosti v souvislosti s nově vznikající energetickou unií?

Jaký postoj by měla ČR přijmout v souvislosti s regionální spoluprací v energetické bezpečnosti, a to v oblasti infrastruktury a regulatorního prostředí?

Jak konkrétně by měla vnější energetická politika EU reagovat na aktuální výzvy v oblasti energetické bezpečnosti pro ČR a další členské státy?

Shrnutí diskuse kulatého stolu

Kulatý stůl Národního konventu o EU na téma energetické bezpečnosti zahájil státní tajemník pro evropské záležitosti Tomáš Prouza. Poté, co Helena Schulzová z Institutu pro evropskou politiku EUROPEUM představila podkladový diskusní materiál, přednesla stanovisko Ministerstva zahraničních věcí ČR tajemnice velvyslance pro energetickou bezpečnost Václava Bartušky Jitka Holubcová a stanovisko Ministerstva průmyslu a obchodu ČR Lenka Kovačovská, ředitelka Odboru strategie a mezinárodní spolupráce v energetice. V následující diskusi vystoupili další hosté, především poslanci Evropského parlamentu Evžen Tošenovský

a Michaela Šojdrová, Vladimír Novotný ze Svazu průmyslu a dopravy ČR, poslanci Parlamentu ČR Jan Zahradník a Marek Černoch, Ludvík Jírovec z Evropského hospodářského a sociálního výboru, Jan Paparega ze Svazu měst a obcí a zároveň primátor Mostu, Jiří Čáslavka z Glopolisu, Zuzana Krejčířiková ze Svazu průmyslu a dopravy ČR a ČEZ a.s., Jiří Krátký z Ministerstva zahraničních věcí ČR, Pavel Zámyslický z Ministerstva životního prostředí ČR, Petr Holub z aliance Šance pro budovy, Jan Michal, vedoucí Zastoupení Evropské komise v České republice, Vladimír Štěpán z ENAS a Ondřej Pašek ze CEE Bankwatch Network.

Účastníci kulatého stolu se shodli na několika základních bodech:

1) Pro zvýšení či zachování aktuální úrovně energetické bezpečnosti je důležité, aby stát postupoval dlouhodobě čitelně, určil priority svého směřování a definoval hrozby, kterým čelí. Proto je žádoucí, aby Česká republika měla schválenou aktualizaci Státní energetické koncepce (ASEK), z níž by dlouhodobé plánování mělo vycházet.

2) Energetická unie nepředstavuje revoluci v energetických politikách EU. Některé politicky citlivější body (např. možnost společných nákupů energií) jsou ve finálním návrhu předkládány ve zmírněné formě, která předpokládá dobrovolné zapojení členských států.

3) Jednou z hlavních priorit České republiky by mělo být dobudování jednotného trhu s energiemi. K tomu bude nezbytná důsledná implementace existující legislativy – především Třetího liberalizačního balíčku a síťových kodexů. Je nutné pečlivě zvážit, které součásti návrhu energetické unie jsou pro Českou republiku výhodné, právě i s ohledem na možnost dobudování jednotného trhu.

4) I mimo rámec vznikající energetické unie má již v současnosti Česká republika řadu možností jak přispět ke zvýšení své energetické bezpečnosti, například posílením přeshraničních propojení se sousedními státy prostřednictvím projektů společného zájmu (PCI - Projects of Common Interest) nebo aktivním postojem k regionálním integračním tendencím. Zejména v případě plynárenských produktovodů je v zájmu České republiky usilovat o lepší regionální propojení a o integraci trhů s okolními státy.

Navrhovaná doporučení

Z diskuse vyplynuly především tři hlavní tematické okruhy doporučení. Jedná se o doporučení ke vznikající energetické unii, k oblasti elektroenergetiky a k oblasti plynárenství.

Energetická unie

1. Energetická unie představuje možnost dobudování jednotného vnitřního trhu s energiemi a posílení role EU vůči dodavatelům ze třetích zemí zejména v případě krizových momentů. Česká republika by tomu měla přizpůsobit svůj postoj k některým integračním krokům.

Energetická unie, jejíž návrh vzniká ve spolupráci místopředsedy Evropské komise Maroše Šefčoviče, komisaře odpovědného za opatření v oblasti klimatu a energetiky Miguela Ariase Cañeteho a Generálního ředitelství pro energetiku (DG Energy), představuje další mírný posun směrem ke komunitarizaci energetiky a v důsledku i posun v evropské integraci. Aktuální návrh se však nijak nevymyká dosavadnímu vývoji energetické politiky EU a respektuje primární legislativu i již platné dohody jako například energeticko-klimatický rámec 2030. Novinkou a zároveň přidanou hodnotou je však komplexní přístup integrující všechny aspekty energetiky a energetické bezpečnosti do jednoho koherentního celku unijní politiky. Současný návrh především silně akcentuje dobudování jednotného vnitřního trhu s energií, energetickou efektivitu, dekarbonizaci ekonomiky a posílení mechanismu solidarity mezi jednotlivými státy. Návrh obsahuje některé z pohledu České republiky kontroverzní body jako například zmínky o posílení pravomocí Agentury pro spolupráci energetických regulačních orgánů (ACER), možnost společného nákupu plynu v období energetické krize (nebo v případě státu, který je závislý na jednom dodavateli energií), či účast Evropské komise na jednání o mezivládních dohodách (IGA) s dodavateli energií ze třetích zemí.

Vzhledem k tomu, že jedním z hlavních dlouhodobých zájmů České republiky na poli energetiky je právě dobudování jednotného vnitřního trhu s energií, které by znamenalo značný přínos i pro energetickou bezpečnost České republiky, musí ČR pečlivě zvážit svůj postoj především k citlivějším bodům návrhu a ve své pozici vyvažovat všechny relevantní zájmy. To se týká právě především obav z posílení funkcí ACER do takové míry, že by zasahoval do vnitrostátního regulatorního prostředí. Na druhou stranu by posílený ACER a evropský regulátor mohli přispět k procesu dokončení vnitřního trhu s energií, a to prostřednictvím podpory přeshraniční harmonizace.

Dvojsečný je z pohledu České republiky i ex ante dohled Komise nad vznikajícími IGAs. Ten by mohl znamenat jednak komplikaci jednání, zároveň by ovšem mohl přinést také posun směrem k větší transparentnosti těchto smluv. Jak se ukázalo při vyjednávání o velkých infrastrukturních projektech jako v případě South Streamu, pokud Komise přišla k již hotovým smlouvám, její možnosti smlouvy ovlivnit a zajistit jejich kompatibilitu s pravidly pro hospodářskou soutěž již byly velice omezené. V zájmu České republiky je jednoznačně větší

transparentnost procesů uzavírání smluv s dodavateli ze třetích zemí, neboť to úzce souvisí i s dobudováním a fungováním jednotného vnitřního trhu. Na druhou stranu by ale měla být zachována určitá míra suverenity členských států při vyjednávání se třetími zeměmi.

Účastníci kulatého stolu byli naopak velice skeptičtí především k možnosti společného nákupu plynu, který je chápán jako opatření v době krize. Z diskuse vyplynulo, že asi nejlepší by byla možnost pouze dobrovolné agregace poptávky nakupujících subjektů, případně možnost přizvat k vyjednávání s dodavateli Evropskou komisi, pokud by členský stát měl pocit, že přítomnost EK jeho pozici posílí.

Česká republika by také měla věnovat pozornost procesům v rámci vytváření energetické unie, které mají potenciál nepřímo zasahovat do energetického mixu členských států. Lisabonská smlouva sice zaručuje, že Unie nezasahuje do volby složení energetického mixu jednotlivých členských států, stejně se tak ale již nepřímo děje (například prostřednictvím energeticko-klimatického balíčku 2020 a rámce 2030). Pro Českou republiku je zásadní prioritou zachovat si možnost volby vlastního energetického mixu, tedy například i jaderné energie. Jádro se již v současnosti významně podílí na snižování emisí CO₂ a jako takové je zmiňováno jak v Cestovní mapě do roku 2050, tak v analýzách Mezinárodní energetické agentury (IEA). Přesto však není jaderná energie zmíněna mezi dekarbonizačními zdroji v návrhu energetické unie. Hlavním limitem budování nových jaderných elektráren v členských státech Evropské unie ale nejsou pravidla vydávaná Evropskou komisí, nýbrž především návratnost investice, která je za současných okolností více než pochybná.

2. Česká republika by měla považovat zvyšování energetické účinnosti za jeden ze stěžejních nástrojů posílení své energetické bezpečnosti.

Řada řečníků se také shodla na tom, že zvyšování energetické účinnosti, které návrh energetické unie silně akcentuje, představuje velký potenciál pro Českou republiku a je jedním z nejlepších způsobů, jak posílit energetickou bezpečnost země. Zvýšení energetické účinnosti může mít velice pozitivní dopad na český průmysl, a to nejen na ten, který přímo produkuje nízkoenergetické technologie, ale i na stavebnictví, strojírenství a další odvětví. Výzvu pro Českou republiku však představuje financování opatření vedoucích ke zvýšení energetické účinnosti. Další úsilí by proto měla v souvislosti s energetickou účinností a investicemi do infrastruktury Česká republika věnovat možnosti co nejefektivnějšího využití a nastavení evropských fondů, Junckerova investičního balíku a dalších unijních finančních nástrojů.

Plynárenství

3. Česká republika by měla intenzivně usilovat o regionální integraci trhů s plynem.

Česká republika je propojena s plynovodní soustavou v západní Evropě, díky čemuž není její energetická bezpečnost v případě výpadku dodávky plynu z jednoho zdroje bezprostředně ohrožena. Jedním z jejích hlavních zájmů by přesto měla být regionální integrace trhu, která by nejenom umožnila větší diverzifikaci přepravních cest, případně i zdrojů, a tak posílila energetickou bezpečnost země, ale především by pravděpodobně snížila cenu plynu pro koncové zákazníky. Variant regionalizace je několik ať již v rámci V4, CEETR (Česká republika, Slovensko, Rakousko) či případně i se Spolkovou republikou Německo. První a částečně i druhé variantě ovšem brání nedostatečná kompatibilita trhů, různý stupeň jejich liberalizace a rozdílné tempo implementace třetího liberalizačního balíčku. Omezení představují také nedostatečná kapacitní propojení. Česká republika by proto měla působit na ostatní státy v regionu a podporovat liberalizaci jejich trhů. Regionální integrace trhů by zřejmě měla pozitivní vliv i na vývoj cen plynu v České republice, které jsou stále o něco vyšší než například ve Spolkové republice Německo.

4. V rámci posílení energetické bezpečnosti by Česká republika měla aktivně podporovat diverzifikaci zdrojových teritorií a přepravních tras, především severojižní infrastrukturní propojení střední a východní Evropy a k tomu využít projekty PCI (*Projects of Common Interest*).

Zájmem České republiky je podpora severojižního infrastrukturního propojení nejen v našem bezprostředním sousedství, ale i v širším regionu střední a východní Evropy. Dokončení severojižního propojení by mělo jednoznačně pozitivní dopad na energetickou bezpečnost České republiky i širšího regionu a je tak základním předpokladem pro diverzifikaci zdrojů plynu ve střední a východní Evropě. Česká republika by tak měla plně využít potenciál projektů PCI, které mají za cíl zlepšit energetickou bezpečnost Unie právě prostřednictvím posílení infrastrukturního propojení členských států.

V případě výstavby nového velkého infrastrukturního projektu, který by přiváděl plyn do regionu z území mimo EU, je v zájmu České republiky, aby smlouvy s investorem ze třetích zemí splňovaly pravidla evropské hospodářské soutěže, byly transparentní a umožňovaly přístup třetím stranám (TPA). V zájmu České republiky také je, aby Ukrajina transformovala a liberalizovala svou energetiku a stala se tak spolehlivým a čitelným partnerem v oblasti energetiky. Stejně tak je v zájmu České republiky, aby naše soustava mohla využívat i v budoucnu napojení na soustavu ukrajinskou.

Elektroenergetika, Energiewende

5. Česká republika by měla usilovat o to, aby regionální energetická integrace byla inklusivní nikoliv exklusivní a členský stát se tak mohl zapojovat paralelně do více integračních procesů.

Regionální energetická spolupráce je zcela stěžejní i v elektroenergetice. Regionální spolupráce a integrace se stává důležitým tématem vznikající energetické unie. Z pohledu České republiky je klíčové, aby regionální integrace nebyla exklusivní, a tedy nevyučovala možnost členských států zapojovat se do více regionálních iniciativ současně. Důvodem je nejen geografická poloha České republiky, ale i fakt, že v případě elektroenergetiky ČR spolupracuje v rámci market couplingu se Slovenskem, Maďarskem a Rumunskem. Polsko se zatím na integraci denního trhu s elektřinou v regionu V4+ nepodílí. Česká republika se snaží využít toho, že je nově přizvána k diskusím Pentalaterálního fóra, jehož členem jsou státy Beneluxu, Francie a Spolková republika Německo. Právě Pentalaterální fórum mnohdy definuje metodiky v elektroenergetice, částečně tím ovlivňuje politiky Evropské unie a má vliv na vytváření příštího rámce trhu s elektrickou energií. V zájmu České republiky tak je zachování možnosti volné asociace do regionálních integračních procesů a ne rozdělení do pevně definovaných regionů.

6. Česká republika by měla usilovat o co nejtěsnější spolupráci na poli energetiky se Spolkovou republikou Německo.

Česká republika a její elektroenergetika jsou zásadně ovlivňovány okolními státy, především Spolkovou republikou Německo a její transformací energetického sektoru (tzv. Energiewende). Česká republika v současnosti u hranic se Spolkovou republikou Německo staví transformátor s posuvnou fází (PST), který omezí neplánované přetoky z německé soustavy, a významně tak přispěje k ochraně české přenosové soustavy. Důležité je však nadále investovat do přenosové soustavy a modernizovat ji. Česká republika by měla budovat svou elektroenergetickou soustavu tak, aby mohla z německé Energiewende spíše profitovat, než na ni doplácet a také aby umožnila připojení stále většího množství domácích malých intermitentních zdrojů.

Německá Energiewende nepředstavuje pro českou energetiku a české hospodářství jen výzvy, ale i významné příležitosti. Energiewende ovlivňuje ceny elektřiny (především té velkoobchodní) v České republice a udržuje je dlouhodobě na relativně nízké úrovni, což ovlivňuje negativně plány na stavbu některých zdrojů elektřiny, především potom dalších bloků jaderných elektráren. Nízká cena elektřiny ale také pozitivně ovlivňuje český průmysl a přispívá ke zvyšování jeho konkurenceschopnosti. Energiewende je třeba chápat nejen jako transformaci energetického sektoru, ale jako svého druhu další průmyslovou revoluci. Spolková republika Německo významně transformuje svůj průmysl a v zájmu České republiky, jejíž výkon ekonomiky i export jsou na Spolkovou republiku úzce navázány, je adaptovat se na tento vývoj. Energiewende je v Německu veskrze vnímána jako populární a úspěšná politika a nelze očekávat, že se zmírní její dopady na Česko, spíš naopak.

Shrnutí

Z diskuse kulatého stolu vyplynula celá řada doporučení pro Českou republiku. Doporučení se soustředila jak na vznikající energetickou unii, tak na možnosti regionální spolupráce a vnějších energetických vztahů EU. Většina účastníků se shodla na tom, že momentální situace České republiky v oblasti energetické bezpečnosti je relativně dobrá, především v porovnání s ostatními státy regionu. Účastníci kulatého stolu se také shodli na tom, že přestože ještě neexistuje žádné oficiální stanovisko, Česká republika může energetickou unii přivítat jako návrh, který je do velké míry v souladu s jejími zájmy a který může přispět k posílení energetické bezpečnosti země. **Energetická unie** sice nepředstavuje zásadní průlom v evropské energetické politice, **přináší však šanci na dokončení jednotného vnitřního trhu s energiemi**, což dlouhodobě patří mezi hlavní zájmy České republiky.

Účastníci kulatého stolu se také shodli, že regionální spolupráce patří a nadále by měla patřit mezi priority české energetické politiky. ČR by měla i nadále usilovat o co nejužší spolupráci se sousedními státy a kromě **integrace trhů** je pro ni důležitá i výměna informací či regulační spolupráce.

Během diskuse ale také opakovaně padlo, že hlavní strategické zadání pro rozvoj české energetiky by mělo vyplývat z návrhu **aktualizace Státní energetické koncepce**, který definuje i priority pro vnější energetickou politiku. Z toho důvodu je klíčové, aby byl ASEK co nejdříve schválen.

Doporučení Národního konventu o EU:

1. Energetická unie představuje možnost dobudování jednotného vnitřního trhu s energiemi a posílení role EU vůči dodavatelům ze třetích zemí zejména v případě krizových momentů. Česká republika by měla přizpůsobit svůj postoj k některým integračním krokům.
2. Česká republika by měla považovat zvyšování energetické účinnosti za jeden ze stěžejních nástrojů posílení své energetické bezpečnosti.
3. Česká republika by měla intenzivně usilovat o regionální propojování trhů s plynem a elektrickou energií.
4. Pro posílení energetické bezpečnosti by Česká republika měla aktivně podporovat diverzifikaci zdrojových teritorií a přepravních tras, především pak severojižní infrastrukturní propojení střední a východní Evropy. K tomu by měla využívat projekty společného zájmu EU (Projects of Common Interest, PCI).
5. Česká republika by měla usilovat o to, aby regionální energetická integrace byla inklusivní a členský stát se tak mohl zapojovat paralelně do více integračních procesů.
6. Česká republika by měla usilovat o co nejtěsnější spolupráci na poli energetiky se Spolkovou republikou Německo.

Výše uvedená témata jsou výtahem z doporučení zpracovaných v příslušné kapitole (Navrhovaná doporučení) tohoto dokumentu. Správná interpretace těchto témat a jejich přijetí či odmítnutí pro tvorbu politiky a konkrétních opatření je vysoce důležitá.

Tento text není prostým zápisem jednotlivých příspěvků, které byly v diskusi předneseny. Neobsahuje tedy vše, co bylo v diskusi řečeno a nevyjadřuje názor všech účastníků na všechna diskutovaná témata. Jedná se o shrnutí nejdůležitějších bodů a formulaci doporučení na základě proběhlé diskuse, které vypracovala Helena Schulzová z Institutu pro evropskou politiku EUROPEUM.

Národní konvent o Evropské unii představuje diskuzní platformu, která je stálým místem pro debatu o evropských otázkách v ČR.

Projekt, koordinovaný na půdě Úřadu vlády České republiky, propojuje zástupce vlády, obou komor Parlamentu ČR a Evropského parlamentu, odbornou veřejnost, neziskový sektor a sociální partnery a další zainteresované aktéry.

Více o Národním konventu najdete na internetových stránkách www.narodnikonvent.eu a na Twitteru [@KonventEU](https://twitter.com/KonventEU).